

บทคัดย่อ

ภาคเกษตรกรรมมีความสำคัญและผูกพันต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในต่างจังหวัด แต่บทบาททางเศรษฐกิจกลับมีทิศทางตรงข้าม นั่นคือมูลค่าการผลิตภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศมีแนวโน้มลดลง จากร้อยละ 10.3 ในปี 2543 เหลือเพียงร้อยละ 8.9 ในปี 2552 และร้อยละ 7.9 ในปี 2553 ประกอบกับการเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint: AEC) ที่สร้างทั้งโอกาส อุปสรรค ตลอดจนแรงให้การแข่งขันรุนแรงขึ้นทุกขณะ จึงจำเป็นที่ภาคเกษตรกรรมของไทยต้องปรับตัวภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว และเป็นที่มาของโครงการสื่อนโยบายเกษตรไทยเพื่อพัฒนาศักยภาพการแข่งขันภายใต้การค้าเสรี มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อติดตาม วิเคราะห์ เตือนภัย นโยบายเกษตรของไทยและประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งปัญหา อุปสรรค ความพร้อมและแนวทางแก้ไขของสินค้าเกษตรที่สำคัญของไทย ได้แก่ ข้าว ปาล์มน้ำมัน กาแฟ ยางพารา และมันสำปะหลัง 2) เพื่อจัดทำแนวทางการปรับตัวภายใต้ข้อตกลงสินค้าเกษตรอาเซียน ร่วมกันระหว่างนักวิชาการ เกษตรกร และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง และ 3) เพื่อรับทราบประเด็นของภาคเกษตรกรรมไทยที่สามารถพัฒนาต่อยอดเป็นโจทย์วิจัยต่อไป

ผลที่ได้จากการวิจัย พบว่าข้าวไทยมีคู่แข่งหลักในตลาดอาเซียน คือ เวียดนาม และข้าวจากไทยถูกข้าวจากเวียดนามแย่งส่วนแบ่งตลาดไปครองตั้งแต่ปี 2548 เนื่องจากราคาข้าวเวียดนามถูกกว่า ในส่วนของคุณภาพข้าวไทยกับเวียดนาม พบว่าข้าวของไทยมีคุณภาพดีกว่า เมล็ดยาว เมล็ดข้าวเต็มไม่ลีบ ไม่แตกหักเป็นข้าวท่อน และเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคมากกว่าข้าวเวียดนาม โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่เพื่อให้ข้าวไทยยังคงศักยภาพในการแข่งขันในตลาดต่างๆ ไปได้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรเร่งดำเนินนโยบายดังนี้

- เร่งจัดทำนโยบายเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันข้าวไทย
- บริหารจัดการรายได้ของชาวนาอย่างยั่งยืน
- ตั้งองค์กรอิสระเพื่อดูแลข้าวไทยทั้งระบบ (Thailand Rice Council)
- รู้เท่าทันทิศทางข้าวของอาเซียน
- ศูนย์เตือนภัยข้าวภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Rice Warning Center)
- ตั้งศูนย์แสดงสินค้าถาวรในประเทศอาเซียน

ปาล์มน้ำมันซึ่งถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอีกชนิดหนึ่ง โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ ตลอดจนสร้างความมั่นคงด้านอาหารประเภทน้ำมัน ซึ่งน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์ของไทยถือได้ว่ามีมาตรฐานการผลิตที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศผู้ผลิตปาล์มน้ำมันและน้ำมันปาล์มรายใหญ่ของโลก เพราะเป็นน้ำมันที่มีลักษณะใส ไม่มีตะกอน และไม่ปนเปื้อน ขณะเดียวกันการผลิตปาล์มน้ำมันยังคงมีปัญหาด้านการผลิตที่

เกษตรกรเป็นรายย่อยขาดอำนาจต่อรอง ประสิทธิภาพการผลิตอยู่ในระดับต่ำ พันธุ์ปาล์มคุณภาพต่ำ ต้นทุนสูงรวมถึงปัญหาการบริหารจัดการ อาทิ เกษตรกรขาดความรู้ในการจัดการสวนปาล์ม การบริหารสต็อกน้ำมันปาล์มขาดประสิทธิภาพ ขาดหน่วยงานควบคุมดูแลเกี่ยวกับปาล์ม น้ำมัน และน้ำมันปาล์มอย่างเป็นระบบ และปัญหาการแทรกแซงทางการเมือง ดังนั้นจึงควรเร่งจัดการปาล์ม น้ำมันของไทยให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น ดังนี้

- การพัฒนาการผลิตปาล์ม น้ำมัน ให้มีต้นทุนการผลิตต่ำ ผลผลิตต่อไร่สูง ผลผลิตมีคุณภาพ และปริมาณผลผลิตสม่ำเสมอ
- ปฏิรูปการบริหารจัดการปาล์ม น้ำมัน และน้ำมันปาล์มทั้งระบบ
- จัดทำ (ร่าง) กฎหมายการพัฒนาปาล์ม น้ำมัน ปาล์ม น้ำมัน ของชาติ
- บริหารสต็อกน้ำมันปาล์มอย่างมีประสิทธิภาพ
- ปฏิรูปการจัดเก็บข้อมูลปาล์ม น้ำมัน และน้ำมันปาล์ม

สำหรับมันสำปะหลัง ถือเป็นสินค้าที่ไทยมีความสามารถในการแข่งขันสูง ทั้งในตลาดอาเซียน ตลาดอาเซียน+3 และตลาดโลก แต่หากพิจารณาสถานการณ์ของหน่วยผลิตต้นน้ำ นั่นคือเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง พบว่ายังคงพบปัญหาในด้านการบริการจัดการไร่เพื่อให้เกิดรายได้เพิ่มสูงขึ้น ตลอดจนกลุ่มทางการได้มาซึ่งผลประโยชน์จากการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จึงควรดำเนินนโยบายเสริมศักยภาพ ดังนี้

- เพิ่มประสิทธิภาพการเพาะปลูกมันสำปะหลัง ร่วมกับการบริหารจัดการไร่มันสำปะหลัง
- ขยายการลงทุนภายใต้ข้อตกลงอาเซียน และอาเซียน+3
- ทบทวนนโยบายการแทรกแซงราคามันสำปะหลังภายในประเทศ
- ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังโดยให้ทุนสนับสนุนการศึกษาริวิจัย
- มีนโยบายด้านพลังงานทดแทนที่ชัดเจน

ยางพารา เป็นสินค้าที่ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตและส่งออกรายใหญ่ของโลก ถือเป็นสินค้าที่มีความสามารถในการแข่งขัน แต่หากพิจารณาสถานการณ์การผลิตในระดับต้นน้ำ พบว่าผลผลิตต่อไร่อยู่ในระดับต่ำ อีกทั้งเกิดความไม่เสถียรภาพของราคาโดยเฉพาะราคาที่เกษตรกรได้รับ ดังนั้นหากมีการมีการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ควรต้องปรับตัวเพื่อให้สินค้ายางพาราของไทยได้รับประโยชน์สูงสุด จึงมีข้อเสนอแนะเร่งด่วนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

- จัดตั้งให้ไทยเป็นศูนย์กลางยางพารา (HUB)
- ปลดอย่าให้ราคาเป็นไปตามกลไกตลาดโดยรัฐไม่เข้ามาแทรกแซง
- เร่งจัดตั้งการยางแห่งประเทศไทย
- ควรเร่งพัฒนาตลาดกลางและตลาด AFET ให้เข้มแข็ง
- เพิ่มประสิทธิภาพการปลูกยางพารา
- พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อสร้างสัดส่วนการใช้ประโยชน์ในประเทศให้สูงขึ้น

- ขยายการลงทุนภายใต้ข้อตกลงอาเซียน และอาเซียน+3
- เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการและการดำเนินธุรกิจเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน

สินค้าเมล็ดกาแฟของไทยถูกจัดว่าเป็นสินค้าอ่อนไหว (Sensitive List) เพื่อปกป้องการผลิตภายในประเทศในภาพรวมที่ลดน้อยลง โดยเฉพาะการลดลงของการผลิตกาแฟโรบัสต้า เนื่องจากเกษตรกรเปลี่ยนไปปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นที่มีราคาสูงกว่า และผู้ครองตลาดส่งออกกาแฟโรบัสต้าในอาเซียน คือ เวียดนาม และอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ของโลกที่ไทยไม่สามารถแข่งขันได้ในส่วนกาแฟอาราบิก้า แม้การเพาะปลูกในตอนบนของประเทศจะมีแนวโน้มการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ด้วยพื้นที่ปลูกน้อย ทำให้ผลผลิตโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ อย่างไรก็ตามกาแฟอาราบิก้าเป็นกาแฟที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญในด้านรส กลิ่น และคุณภาพเป็นหลัก จึงส่งผลให้กาแฟอาราบิก้าของไทยมีคู่แข่งส่งออกและแข่งขันมากกว่ากาแฟโรบัสต้า และแม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยจะมียุทธศาสตร์กาแฟของประเทศปี 2552 – 2556 ซึ่งถือว่ามีแนวทางการพัฒนาที่ครอบคลุมเกือบทุกด้านแล้ว แต่ที่ต้องเร่งดำเนินการ คือ เร่งรัดการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่มีให้สัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรมโดยด่วน ทั้งการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตต่อไร่ พัฒนาคุณภาพ เพิ่มมูลค่ากาแฟ สร้างเอกลักษณ์กาแฟไทย ฯลฯ

หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สามารถดำเนินการได้บรรลุผลตามยุทธศาสตร์ที่ตั้งไว้ ก็จะส่งผลให้ภาคการผลิตกาแฟของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกาแฟโรบัสต้า ไม่สามารถแข่งขันกับกาแฟจากประเทศคู่แข่งในอาเซียนอย่างเวียดนามได้ อีกทั้งนโยบายการแทรกแซงของรัฐบาลก็ถือเป็นการส่งเสริมทางอ้อมให้เกษตรกรปลูกพืชชนิดอื่นแทนปลูกกาแฟอยู่แล้ว ยิ่งเป็นการตอกย้ำความตกต่ำให้แก่ภาคการผลิตกาแฟพันธุ์โรบัสต้า สำหรับกาแฟอาราบิก้า ควรเน้นพัฒนาคุณภาพอย่างเร่งด่วน เพื่อให้โดดเด่นกว่ากาแฟอาราบิก้าของเวียดนามที่เริ่มขยายพื้นที่ปลูกทางภาคเหนือของประเทศเพิ่มมากขึ้น

Abstract

An agriculture sector has been important and related to Thai people for a long time, especially, people who live in upcountry. However, its role on economics is not in the same direction as the result of the agricultural production values per Gross Domestic Product has been declined from 10.3 percent in 2000 to 8.9 in 2009 and 7.9 in 2010. In relation to the taking place of ASEAN Economic Community (AEC) will create opportunities and challenges, and will also be a catalyst for a strong competition. Therefore, Thai agricultural sector has to adapt to be ready for such situation and it comes to the Project of Thai Agricultural Policy Watch for Competitiveness Improvement under Free Trade Area. The objectives of the project are 1) to monitor analyze and early warn on Thai agricultural policy and neighboring countries' including problems, challenges, readiness and solutions for Thai important agricultural products, for instance, rice, palm oil, coffee, rubber, and cassava 2) to develop a joint guideline for an adaption under ASEAN agricultural products agreement between academics, farmers and related entrepreneurs, and 3) to acknowledge issues raised by Thai agricultural sector which can be further developed as research problems.

According to the study, it found that the main competitor of Thai rice is Vietnam and Thai rice has lost market share to Vietnam rice since 2005 due to the price of Vietnam rice is cheaper. However, when considering the quality of Thai and Vietnam rice, the study shows that Thai rice is better than Vietnam rice as Thai rice has long grains, whole kernels, and does not break. Thai rice is also more popular among consumers, especially, Thai jasmine rice which is very unique. Thus, in order to maintain the competitiveness of Thai rice in various markets, all related agencies should implement these following policies urgently.

- Develop a policy to strengthen the competitiveness of Thai rice.
 - Sustainable management of farmer's income.
 - Set up an independent body to oversee the entire system of Thai rice (Thailand Rice Council).
 - Know ASEAN rice situation wisely.
 - Establish the Rice Warning Center under the ASEAN Economic Community.
 - Establish a permanent exhibition center in ASEAN countries.
-

Palm oil is another important economic crop, especially, in the southern part of Thailand. Moreover, palm oil also provides food security as oil supply. The production of pure palm oil of Thailand has a high standard when comparing with the world biggest palm oil and oil palm production countries because Thai pure palm oil is clear with no greasy and no sediment. Nevertheless, the production of palm oils still faces the problems as small-scale farmers are lack of their bargaining power, low productivity, low quality of oil palms, high investment and also management problems, for example, a lack of knowledge in management of oil palm farm, an inefficiency in stock management of palm oil, a lack of body to oversee the entire system of oil palms and palm oils, and political interference issues. Therefore, Thai palm oil should be systematically managed as followings:

- Development of palm oil production with low production cost, high yield, good quality and regular production.
- Reform the entire system of oil palm and palm oil productions.
- Develop (draft) legislation for national oil palm and palm oil development.
- Efficiently manage palm oil stocks.
- Reform the oil palm and palm oil data collection.

Cassava is a product that Thai has a high competitiveness in ASEAN, ASEAN+3 and the world markets. However, when considering the situation of the upper unit which is farmers, it found that problems are relevant to a farm management to increase higher income as well as how to obtain benefits from ASEAN Economic Community. Thus, the policies as proposed below should be implemented.

- Increase an efficiency of cassava crops and field management.
- Enhance investments under ASEAN and ASEAN+3 agreements
- Revise the policy of interference on cassava price in the country.
- Promote a creation of value added on cassava products by funding researches.
- Develop a clear policy on renewal energy.

Thailand is the world leading rubber producer and exporter. Rubber is a product that has competitiveness, but if considering the situation of the upper unit, it found that it has a low yield per rai and its price is lack of stability, especially, price that farmers gain. Due to a taking place of ASEAN Economic Community, Thailand should adapt to obtain benefits from the AEC the most by applying these following suggestions.

- Promote Thailand as a hub of rubber.
- Let rubber price to be based on market cycles with non-interference from the government.
- Establish the Thai Rubber Body urgently.
- A central market and the AFET should be developed and strengthened.
- Increase an efficiency of rubber crops.
- Develop technology to increase its advantages in the country.
- Enhance an investment under ASEAN and ASEAN+3 agreements.

Thai coffee is classified in the sensitive list to protect domestic production as a whole is diminished. In particular, a decrease in the production of Robusta coffee because farmers grow other higher price economic crops instead. The dominant Robusta coffee exporters in ASEAN and the world are Vietnam and Indonesia that Thailand is not able to compete. For Arabica coffee, although growing Arabica coffee is increasing in the upper north of Thailand, but the total products are still low due to few growing areas. However, Arabica coffee is coffee that consumers focus on the taste, smell and quality. As a result, Thai Arabica coffee has more potential and competitiveness to export than Robusta coffee. Although, Thailand currently has the National Coffee Strategy 2009 - 2013 which covers almost all of development areas, but what to do immediately is the implementation of the strategy, reducing production costs, increasing yield productions, adding coffee values and creating a unique of Thai coffee, etc.

If the related agencies are not able to implement and achieve as set in the strategy, it will affect to Thai coffee production sector. In particular, Robusta coffee will not be able to compete with other ASEAN countries like Vietnam. In addition, the intervention of the government policy is indirectly encouraging farmers to grow other plants instead of growing coffee which underscores the decline of the production of Robusta coffee. For Arabica coffee, Thailand should focus on development its quality immediately in order to provide superior Arabica coffee than Vietnam's which is increasing its growing areas to the North of the country.
